

MÄKTIGA MEDIER MAGER DEMOKRATI

Boken *Mäktiga medier, mager demokrati* är ett försök att sammanfatta och analysera massmediesamhället och dess betydelse för det demokratiska samtalet. Boken är en översikt. Den kastar upp en rad frågor, ger en del svar och riktar en del kritik mot det offentliga samtalets sätt att fungera. Men den har inga anspråk på att ge en fullständig bild, varken av massmedierna eller deras sätt att samverka med omgivningen. Några sådana fullständiga svar existerar nämligen inte.

Därför måste diskussionen och debatten fortsätta, och det är viktigt att ni är många som deltar. I den här studiehandledningen hittar ni en rad frågor kring varje kapitel i boken. Frågornas syfte är att ni själva ska fördjupa och bredda bokens resonemang. Handledningen kan användas av er som läser boken i studiecirklar, på seminarier och kurser, eller av er som vill gå vidare efter läsningen och själva bli delaktiga i debatten.

Vilka är egentligen galnast?

Kapitlet beskriver ett fall där massmedierna tagit upp ett allvarligt samhällsproblem, galna kosjukan, men sedan skruvat sin skildring så hårt att debatten tappat sina proportioner. Dessutom har enskilda individer känt sig illa behandlade av massmediernas representanter. Gå gärna igenom exemplet i detalj. Hur tycker ni att medierna borde ha rapporterat det första svenska larmet om BSE? Medierna fungerar i det här fallet paradoxalt nog både som demokratiskt smörjmedel (genom att skildra BSE som ett samhällsproblem och ge tillgång till faktaunderlag) och som hinder för en sansad samhällsdialog (genom hårt vinklad katastrof-rapportering som bortser från nyanser och rimliga proportioner i BSE-frågan).

Kommer ni på fler fall där medierna haft den här dubbla rollen? Ta massmediernas skildring av EU-toppmötet i Göteborg i juni 2001 som exempel. Kravaller och våld, både från demonstranter och poliser, har dominerat rapporteringen därifrån. Kan man i det fallet säga att massmedierna hade en sådan

dubbel roll? Hur skulle i så fall en mer rimlig rapportering sett ut? Svalde de etablerade medierna polisens bild av demonstrationernas förlopp för okritiskt, som hävdas av demonstrantsympatiserande medier, som det Internetbaserade nyhetsnätverket Yelah.

Hade det varit möjligt för politikerna i Sverige och EU att agera på något annat sätt i fallet med galna kosjukan? Eller är de bakbundna av att även vi som medborgare kräver krafttag mot bakgrund av den information vi har fått via massmedierna? Vad säger det i så fall om massmediernas makt över opinionsbildningen?

Förtroendet för olika medier varierar. Vilka medier litar ni själva mest på för korrekta nyheter? Förhåller ni er exempelvis olika till nyhetspresentationen i SVT och i de kommersiella tv-kanalerna? Hur skulle massmedier bättre än idag kunna ge underlag för medborgarna att bli mer delaktiga i ett demokratiskt folkstyre?

Massmediernas roll i samhället

Kapitlet beskriver hur massmedierna fått en allt viktigare roll i kommunikationen mellan olika delar av samhället. Fundera lite på saken. Vad tror ni det beror på att massmedierna fått en så dominerande roll i vår tid? Och hur kommer det sig att de andra offentligheterna, folkrörelserna till exempel, fått en minskad betydelse för det demokratiska samtalet?

Kapitlet beskriver också hur massmedierna samspelar med andra maktcentrum i tidigare skeden av historien: hur massmedierna från början fungerade som statsmaktens förlängda arm, hur den oberoende pressen började formuleras, hur den föreningsburna pressen slog igenom för ungefär hundra år sedan och till sist hur massmedierna i våra dagar konsekvent definierat sig som en oberoende "tredje statsmakt". Men som i alla samhällen lever det i vårt nuvarande kvar fragment av äldre system och ideologier. Tänk på de massmedier som finns i er omgivning. Finns det där

några exempel på att äldre massmedieideologier fortfarande är mer eller mindre giltiga? Kanske i närradion, lokaltidningen, lokalradion eller organisationspressen? Kanske i public service eller i någon del av public service?

Någon av er har kanske erfarenhet från massmedier i andra länder. Hur ser det ut där? Vilken av de massmediemodeller som beskrivs i kapitlet passar bäst in?

Även om pressfriheten är normen i dagens system finns det naturligtvis gränser även för denna. Vilka gränser sätter lagen för vad som får skrivas och sägas i medierna? Vilka regler finns fastslagna i pressens egna etiska regler? Ni som vill fördjupa er i svaren på de här frågorna finner mer information på journalistförbundets hemsida på nätet (www.sjf.se).

Massmediernas effekter

Hur blir ni själva påverkade av massmedierna? Minns ni tillfällen då ni tänkt på att här är avsikten att påverka mig i en viss riktning väldigt tydlig, eller tillfällen då ni i era egna åsikter direkt känt igen tidigare medie-resonemang? Finns det någon skillnad mellan vuxna och barn i hur vi påverkas av massmedierna?

Diskutera olika ”recept” för hur man kan förhålla sig till medierapportering för att bevara och underhålla ett självständigt kritiskt tänkande.

Titt som tätt diskuteras det eventuella sambandet mellan våldsskildringar i tv och våldsbrottslighet. Hur ser ni på detta, vilka argument talar för och emot massmediapåverkan här?

Diskutera tvåstegshypotesen. Ni som skriver och informerar inom exempelvis folkrörelserna, utformar ni medvetet era budskap med tvåstegshypotesen som ledstjärna? Finns det någon anledning för folkrörelser att ompröva strategin att satsa på stora reklamkampanjer för att nå ut med sitt budskap? Hur anser ni att man kan låta sig vägledas av tvåstegshypotesen för att fördjupa vad som i boken kallas ”det demokratiska samtalet”?

I kapitlet beskrivs en teori som säger att massmediernas makt ökar under oroliga tider. Kan ni ange några exempel på det? Under vilka förhållandens skulle ni vara mer mottagliga för massmediernas budskap?

Vad menas med ”mediernas dagordningsfunktion”? Kan ni ge några aktuella exempel på den? I kapitlets slut ges också några exempel på hur massmedierna påverkar våra associationsbanor. Kan ni komma på fler sådana exempel?

Makten över massmedierna

Plocka fram och jämför några tidningar från de senaste dagarna. Några rikstidningar och några från den egna orten.

Vilka nyheter har tidningarna betraktat som viktiga? Fundera sedan över den här frågan: Vem tror ni har bestämt att just dessa nyheter är viktiga? Är det verkligheten, journalisterna, ägarna, utomstående intressegrupper eller ni som mediekonsumenter? Eller kanske en mix av dessa faktorer/intressenter? Hur bedömer ni frågan om vilka som har den största makten över medierna?

Hur tror ni att journalister resonerar i samband med processen att välja ut vilka nyheter som ska tas med och vilka som ska blåsas upp stort? Resonerar man olika på tidningarnas och tv:s nyhetsredaktioner beroende på exempelvis att nyhetsurvalet måste bli olika sparsmakat? Ur tror ni nyhetsurvalet påverkas av om medierna är huvudsakligen text-, ljud- eller ”rörlig bild”-baserade?

Hur ser vinkeln ut på de stora nyheterna i tidningarna? Vad är ”kroken”? Varför tror ni att journalisterna valde just den vinkeln? Se om ni kan finna tydliga exempel på hur journalister arbetat efter principerna om konkretisering, personifiering, polarisering och stereotypisering. Försök att sammanfatta vad som menas med begreppet ”massmedial logik”.

Är det viktigt eller oväsentligt vilken ideologisk hemvist journalisterna har? Låt oss utgå ifrån att den mediala logikens sätt att beskriva verkligheten är viktigt. Kan man ändå tänka sig att journalisternas eller ägarnas politiska färg slår igenom? Hur då i så fall? Genom ämnesval? Vinkel på nyheten? Eller kanske genom urvalet av de personer som lyfts fram i massmediet?

Från journalistik till ideologiskt projekt

Kapitlet riktar kritik mot massmediernas sätt att dramatisera verkligheten. Men man kan också vända på frågan. Skulle ni läsa nyheterna om de helt saknade medial logik? Är det kanske nödvändigt att dramatisera för att fånga ert intresse?

Idén om journalismen som en egen ideologi talar om att journalisterna måste vara oberoende. Boken tar upp ett av de problem som hänger samman med den självbilden; massmedierna blir antipartiska. Hur skulle det påverka nyhetsförmedlingen om journalisterna

inte hade journalisterna som ledstjärna, om massmedierna inte var antipartiska?

I grunden är det något positivt med journalister som vill stå oberoende från samhällets andra maktcentrum. Men är det möjligt att vara helt oberoende? Är man inte alltid på något sätt påverkad av sina erfarenheter, sina vänner eller sin politiska åskådning? Dessutom tycks de flesta massmedier med lätthet ta ställning emot saker, vilket är en del av deras kritiskt granskade uppdrag. Men är det inte ett lika stort ställningstagande att vara emot något som att vara för? Är det möjligt för massmedierna att vara oberoende och ändå ta ställning i politiska frågor?

Diskutera citatet "Massmediernas sätt att hantera sin egen dramaturgi underminerar hela det demokratiska systemet, främst för att det lägger så stor vikt vid det politiska spelet, och så lite vikt vid sakfrågorna". Hur stämmer detta med era uppfattningar? Har ni egna exempel på att politiken framställs som spel?

Många journalister menar att även massmedierna måste bygga på en värdegrund, en idé om hur samhället bör vara beskaffat. Om ni delar den uppfattningen, fundera då över vilka värden som de svenska massmedierna i så fall bör ställa upp på. Är demokratin ett sådant värde? Vilken typ av demokrati? Finns det andra och liknande grundläggande värden? Eller finns det trots allt något gott i att massmedier uppger att de inte alls tar ställning?

När börskurserna blir viktigare än journalistiken

Massmedierna utvecklas allt mer, och allt snabbare, till stora företag med samma krav på avkastning och vinst som "vanliga" företag. Boken beskriver några fall där den utvecklingen påverkar innehållet i massmediernas nyhetsrapportering och prioriteringar. Vad tror ni själva? Spelar det någon roll att massmedierna kommer att likna andra företag? Hur blir de i så fall påverkade av detta?

Hur ser massmediesituationen ut på er ort? Finns det en levande konkurrens om det offentliga utrymmet eller dominerar en eller ett par medieaktörer?

Vad tycker ni om regler som reglerar ägandet? Vilka huvudsyften borde sådana regler ha? En vanlig invändning är att det skulle minska yttrandefriheten genom att begränsa rätten att äga tidningar eller andra massmedier. Ligger det något i den kritiken?

Slå upp din lokala tidning en gång till. Titta på riks-

och utrikesnyheterna. Vem är avsändaren av dessa. Hur tror ni att avsändaren påverkar urvalet och valet av vinkel i dessa nyheter?

Diskutera behovet av public servicemedier som Sveriges Television. Vilka krav tycker ni bör ställas på SVT vad gäller ansvaret att bidra till att fördjupa det demokratiska samtalet i samhället?

Skulle det spela någon roll i det stora hela om det fanns fler folkrörelseägda massmedier? Eller skulle även de tvingas att helt anpassa sig till andra kommersiella massmediers sätt att arbeta?

Medialiseringen

Diskutera de organisationer ni själva är eller har varit aktiva i. Har medialiseringen påverkat dem? I så fall hur? Vilka resonemang förs inom "era" organisationer vad gäller kontakterna med massmedierna? Börja gärna med att sammanfatta hur ni uppfattar innebörden i begreppet medialisering.

Är det möjligt, som Mats Ekström och Göran Eriksson antyder, att politikerförskottet har ökat för att politikerna har anpassat sig till massmedierna och reklamen? Vad tror ni i så fall det är som väljarna reagerar mot?

Vad vore alternativet? Kan politiker, fackliga ledare och andra organisationsföreträdare strunta i massmedierna som kanal? Skulle de inte "försvinna" ur vårt medvetande då, med tanke på hur ofta vi värderar ledare med utgångspunkt i hur de "gör sig" i massmedierna?

Finns det exempel på organisationer som inte använder massmedierna i någon större utsträckning men som ändå lyckats locka mycket folk och påverka det offentliga samtalet? Om ni hittar sådana organisationer, varför har de varit framgångsrika?

Konsten att skapa ett öppet torg

Se dig om i din vardag. Vilka andra offentligheter har du runt dig? Hur använder ni dem? Skulle de gå att vidareutveckla för att stärka det demokratiska samtalet? I boken nämns Internet som ett verktyg för att skapa alternativa "torg" för samtal och diskussion, något som de nya sociala rörelserna varit bra på genom oberoende nyhetsnätverk, diskussionsforum och hemsidor. Dessa "torg" är ett alternativ till de etablerade, men de är också ganska tydligt politiserade. De utger sig inte för att vara objektiva eller opartiska. Vilken roll tror ni att sådana forum kan spela för

människors möjligheter att delta i det politiska samtalet?

Vilka massmedier, eller vilka delar av massmedierna tycker ni bäst uppfyller kraven på demokratisk dialog?

”Den här boken har handlat om några av bristerna i vår tids demokratiska samtal”, skriver författaren i sista kapitlet. Försök sammanfatta de brister ni upplever som störst och formulera en strategi för att i någon mån motverka dem, med hjälp av tankarna i kapitlet om motkrafter som public journalism och förnyelse av gamla folkrörelser och arbete i nya som samverkar via Internet.

Till sist vill vi passa på att beklaga att kapitelnumreringen blev felaktig. Det saknas alltså inte något kapitel 5 i boken!

Får kopieras fritt

Manus Jesper Bengtsson och Bo Tynderfeldt

Bilda Förlag, Box 42053, 126 13 Stockholm, Tel. 08-709 04 00

e-post info@bildaforlag.se www.bildaforlag.se

ISBN 91-574-7492-3

BILDA FÖRLAG